

Model negativne medijske kampanje - studija slučaja medijskog linča Vještice iz Rija

Mamić, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:554001>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMET
SVEUČILIŠNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ KULTURA, MEDIJI I
MENADŽMENT

IVA MAMIĆ

**MODEL NEGATIVE MEDIJSKE KAMPANJE
– STUDIJA SLUČAJA MEDIJSKOG LINČA
VJEŠTICA IZ RIJA**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

doc. dr. sc. Luka Alebić

SUMENTOR:

dr. sc. Snježana Barić - Šelmić, poslijedoktorandica

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Iva Mamić potvrđujem da je moj završni rad pod naslovom Model negativne medijske kampanje – studija slučaja medijskog linča Vještica iz Rija te mentorstvom doc. dr. sc. Luke Alebića i dr. sc. Snježane Barić – Šelmić rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, 12.9.2024.

Potpis

SAŽETAK

Masovni mediji komunikacijska su sredstva koja djeluju na veliki broj čitatelja, slušatelja i gledatelja. Novine su najstariji oblik masovne komunikacije i njihova je glavna zadaća informiranje, odnosno prijenos, objašnjavanje i komentiranje važnih i aktualnih događaja. Zbog velikog utjecaja na javno mnijenje novinari imaju odgovornost da pravilno i etički izvještavaju, poštujući profesionalne standarde izvještavanja svoje profesije. Kada novinari to ne čine, može doći do negativnih posljedica, poput medijskog linča. U tom slučaju mediji odabiru negativca svoje priče, javnog neprijatelja, o kome izvještavaju u isključivo negativnom svjetlu, šireći laži i dezinformacije u svrhu senzacionalizma i bolje prodaje. Tako je došlo i do medijskog linča na „Vještice iz Rija“. Vještice su pet intelektualki: Jelena Lovrić, Rada Iveković, Slavenka Drakulić, Vesna Kesić i Dubravka Ugrešić, koje su optužene za širenje protuhrvatske propagande. Medijskoj hajci kulminirala je medijska situacija u Hrvatskoj u ranim devedesetima, skupljanje političkih bodova i otkrivanje izdajica, što je tada bilo u modi. O intelektualkama je napisan najkompromitiraniji tekst hrvatskog novinarstva pod naslovom „Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“, nakon čega su dobivale prijeteća pisma i anonimne pozive noću. Zbog izrazito negativne atmosfere u medijima i javnosti tri, od navedenih pet, intelektualke odlučile su napustiti Hrvatsku.

Ključne riječi: *intelektualke, masovni mediji, medijski linč, novinarstvo, „Vještice iz Rija“*

ABSTRACT

Mass media are means of communication that affect a large number of readers, listeners and viewers. Newspapers are the oldest form of mass communication and their main duty is to inform, i.e. transmit, explain and comment on important and current events. Due to their large influence on public opinion, journalists have a responsibility to report correctly and ethically, while respecting the professional reporting standards of their profession. When journalists fail to do that, there can be negative consequences, such as a media lynching. In this case, the media chooses an antagonist in their story, a public enemy, who they report on in an exclusively negative light, spreading lies and misinformation for the purpose of sensationalism and higher sales. That is how the media lynching of "The Witches of Rio" happened. The Witches consist of five intellectuals: Jelena Lovrić, Rada Iveković, Slavenka Drakulić, Vesna Kesić and Dubravka Ugrešić accused of spreading anti-Croatian propaganda. The media hunt culminated in the media situation in Croatia in the early nineties, the gathering of political points and the unmasking of traitors, which was fashionable at the time. The most compromising text in Croatian journalism was written about the intellectuals titled "Croatian Feminists Rape Croatia", after which they began receiving threatening letters and anonymous calls at night. Due to the extremely negative atmosphere in the media and the public, three out of the five intellectuals decided to leave Croatia.

Keywords: *mass media, media lynching, intellectuals, journalism, „The Witches of Rio“*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. MASOVNI MEDIJI	2
2.1. Tisak i novine	3
2.1.1 Četiri teorije o tisku	4
2.2. Novinarstvo	5
2.2.1. Profesionalni standardi izvještavanja	7
2.2.2. Etika novinarstva	8
2.3. Utjecaj medija na javno mnijenje	9
2.3.1. Žene u medijskom sadržaju	12
2.3.2. Medijska scena u devedesetima u Hrvatskoj	14
3. MEDIJSKI LINČ NA VJEŠTICE IZ RIJA	17
3.1. “Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“	19
3.2. Lov na vještice	21
3.3. Posljedice linča	22
3.4. Što o svemu misle Vještice	24
4. ZAKLJUČAK	26
5. LITERATURA	27
6. PRILOZI	30

1. UVOD

Medijski linč sve je češća pojava u masovnim medijima. Mediji kao kreatori javnoga mnijenja koriste svoju poziciju da bi kreirali negativno mišljenje javnosti o pojedincu. Najčešće to koriste u senzacionalističke svrhe i pri tome krše etičke standarde vlastite profesije. Linč često ostavlja trajne negativne posljedice na privatni i poslovni život odabranog pojedinca koji se nađe na meti medija. Ovaj rad bit će podijeljen na dva dijela, teorijski dio i studiju slučaja.

U prvom djelu ovog rada definirat će se najprije masovni mediji te tisak i novine. Objasnit će se novinarstvo kao profesija i opisati uloga novinara u suvremenom društvu. Nabrojat će se profesionalni standardi izvještavanja te prikazati važnost etike novinarstva. Također, prikazat će se kako mediji kreiraju javno mnijenje i kako su žene prikazane u medijskom sadržaju. Objasnit će se i medijska situacija u Hrvatskoj u devedesetima da bi se razjasnila pozadina glavne teme ovog rada.

Drugi dio rada prvo će sažeto prikazati medijsku pozadinu pet navedenih intelektualki. Zatim će se dubinski proučiti „najkompromitiraniji tekst hrvatskog novinarstva novijeg doba“ (*Ženska Memorija*, n.d.) i analizirati posljedice medijskog linča „Vještica iz Rija“.

2. MASOVNI MEDIJI

Pojam mediji dolazi od latinske riječi *medium* što znači 'u sredini'. Divković (1980) *medium* definira kao očekivano, jasno i od svih viđeno. Iz toga razloga on latinsku frazu *in mediam aliquod profferre* prevodi kao „iznijeti nešto na vidjelo, objaviti“ (Divković, 1980: 637-639). Iz toga se mogu zaključiti dva temeljna značenja medija: on djeluje kao posrednik i kao objava. Štoviše, da bi poruka mogla biti posredovana, ona se prvo mora materijalizirati, a to je značilo isključivo publicirati do pojave elektronskih medija (Lipovčan, 2006: 19).

Masovni mediji obuhvaćaju različite oblike komunikacijskih sredstava, javnog priopćavanja i institucija koje dopiru do velikog broja slušatelja, gledatelja i čitatelja. Masovni mediji mogu se klasificirati na različite načine. Prema vrsti, razlikuju se knjige, tiskani mediji, filmove, televiziju, radio te nosači zvuka i slike. Također, postoji podjela prema razini i dosegu, koja obuhvaća lokalne, nacionalne i međunarodne medije, kao i prema obliku vlasništva, gdje se izdvajaju privatni, javni, komunalni i asocijativni mediji. Tu je još i podjela na javne i komercijalne medije, kao i osnovna podjela na tiskane, elektronske, nove medije i nove nove medije (*Hrvatska enciklopedija*, n.d.).

Svi masovni mediji rezultat su tehnoloških inovacija, stoga nije iznenađujuće što se tradicionalni masovni mediji sve više integriraju s računalnom tehnologijom, što dovodi do stvaranja novih interaktivnih medija poput interneta. Novi tehnološki napredci omogućavaju publici da bude vremenski i prostorno dislocirana, a zbog rasta broja medijskih formata i programa, publika postaje sve raznolikija. Publiku čine pojedinci koji proizvoljno i ponekad kritički primaju sadržaje medija, a ponajviše donose zaključke pod utjecajem društvenih skupina u kojima se nalaze (*Hrvatska enciklopedija*, n.d.).

Masovni mediji nastali su u kontekstu masovne proizvodnje, kao posrednici u usmjeravanju i upravljanju procesima proizvodnje, odnosno potrošnje. Razvoj masovnih medija stvorilo je široko polje djelovanja i uvjete za razvoj masovne medijske kulture koja utječe na svakodnevni život i oblikuje socijalna ponašanja.

Masovni mediji omogućavaju dinamiku javnosti i oblikovanje javnog mnijenja, čime doprinose demokratskim procesima. Djeluju na tržištu kao kulturne institucije, a veći dio njihovog sadržaja pripada popularnoj kulturi (Peruško, 2011: 16).

2.1. Tisak i novine

Novine predstavljaju najstariji oblik masovnog komuniciranja i posjeduju četiri ključne karakteristike: publicitet, aktualnost, univerzalnost i periodičnost. To znači da imaju svoju publiku, sadržaj o kojemu pišu aktualan je i može se na njega utjecati, pokrivene su sve teme i izlaze u redovitim intervalima (Peruško, 2011 prema Kunczih i Zipfel, 2006). Novine su za novinara intelektualan proizvod, za nakladnika tržišni proizvod, a za čitatelja usluga koja se može kupiti (*Hrvatska enciklopedija*, n.d.).

Prvi su robni značaj novine dobile već za vrijeme prve industrijske revolucije. Posebice u drugoj polovici 19. stoljeća kada je u industrijski razvijenim zemljama zapadne Europe započela masovna, serijska proizvodnja novina za tržište. Masovnom tiskanju novina pridonijele su i društvene promjene nakon Francuske revolucije, kada su novine prestale biti u monopolu povlaštenih i postale važno sredstvo u političkoj borbi (*Hrvatska enciklopedija*, n.d.).

Četiri su temeljne uloge novina u suvremenom informacijskom društvu: informiranje, zabava, uvjeravanje i transmisija kulture. One su samo jedan od masovnih medija koje ljudi upotrebljavaju za komunikaciju i koji koriste svoj utjecaj kako bi nametnuli ritam života globalnog svijeta 21. stoljeća. Njihova uloga i sadržaj veoma su važni, a njihova je primarna svrha izvijestiti zajednicu o događajima, natjecajima i aktivnostima koje se tiču društva na mikro i makro razini (Moriš, 2010 prema Black i Bryant, 1995).

Informiranje se smatra primarnom ulogom novina, odnosno prenošenje, objašnjavanje i komentiranje značajnih i aktualnih događaja za javnost. Informiranje je srž novinarske struke, no čitajući novine i tekstove u medijima čitatelji se ne samo informiraju nego se oni istovremeno i zabavljaju te krute svoje slobodno vrijeme (Mokriš, 2010: 125).

Tradicionalni mediji, posebice novine, predstavljaju primaran izvor informacija i stavova koji već nekoliko stoljeća oblikuju javno mnijenje. Ti mediji obraćaju se racionalnijim i politički obrazovanim korisnicima koji traže dublju analizu političkih sadržaja. Oni manje informirani pojedinci, podložni su utjecaju televizije (Šiber, 2003: 183).

Novine su opisane kao „jednodnevni *bestseller*“. „Nitko neće čitati novine objavljene prošlog tjedna, osim ako su u njih umotani krumpiri u kuhinji. No svakog se dana prodaju milijuni primjeraka zbog toga što nam one pripovijedaju razumljivu pripovijest koja uključuje radnju, junake, zlikovce, akciju i obavještavaju nas o svijetu, smještajući one koje poznamo i

bliski su nam uz one koji to nisu. Čineći to, novinarstvo uvelike nalikuje na roman” (Anderson, 1990: 26).

Gotovo ne postoji novinski tekst koji je jednodimenzionalan, većina njih istovremeno obavlja više zadaća, bez obzira na to jesmo li mi, čitatelji, toga isprva svjesni ili ne. Politički obojen tekst može donijeti nove informacije, ali istovremeno ima sposobnost uvjeriti čitatelja u ispravnost novinarskih stavova i utjecati na njegovo razmišljanje. Tako i novinski tekst koji izvještava o nekom novom filmu ili predstavi zabavlja čitatelja, ali ga nečemu i uči. Dakle, novinarski tekst nikada nema samo jednu jednostavnu ulogu, uvijek se radi o kombinaciji više zadaća (Mokriš, 2010: 127).

2.1.1. Četiri teorije o tisku

Frederick S. Siebert, Wilbur Schramm i Theodore Peterson 1956. godine predstavili su četiri teorije o tisku. Prema njihovim stavovima, postoji autoritarna teorija, slobodarska teorija, teorija društvene odgovornosti i sovjetsko-komunistička teorija o tisku. Te četiri teorije temelje se na prirodi čovjeka, istine, znanja te države ili društva (Kunczik i Zipfel, 2006: 38).

Autoritarna teorija ima korijene u 16. stoljeću i filozofiji apsolutizma, kad se vjerovalo da samo nekolicina ljudi na rukovodećim pozicijama posjeduje znanje i istinu, dok se ostatak društva smatrao slabijim i nedosljednim. Ta teorija sugerira da je tisak bio u službi vlasti i da je djelovao u njenu korist, a to im je omogućila cenzura (Kunczik i Zipfel, 2006: 38).

U slobodarskoj, liberalnoj teoriji tiska iz 19. stoljeća na ljude se gleda kao na bića sposobna za samostalno prosuđivanje, koja znaju razlikovati istinu od neistine. Prema toj teoriji, tisak bi trebao biti u službi pojedinca, štiteći ga od vlasti i države. Pod utjecajem slobodarske teorije, tisak je označen kao četvrta vlast. Uz zakonodavnu, izvršnu i sudbenu vlast, tisak predstavlja četvrtu vlast koja slobodno istražuje istinu, bez državnog nadzora i uplitanja (Kunczik i Zipfel, 2006: 39).

Teorija o društvenoj odgovornosti razvila se kao reakcija na uzaludnu nadu da će se tržište medija moći samo kontrolirati i regulirati. Masovni mediji u privatnom vlasništvu nisu bili sposobni ispuniti svoju dvostruku ulogu: ostvarivanje profita za vlasnike i služenje javnosti kao četvrta vlast. Vlasnici su u odnosu na javnost jednostavno imali jaču poziciju. Teorija

socijalne odgovornosti oslanja se na koncept slobodnog tiska. Sloboda tiska uvijek dolazi s određenim odgovornostima prema društvu (Kunczik i Zipfel, 2006: 39).

Posljednja, sovjetska teorija tiska ima korijene u autoritarnoj teoriji, kako navode Siebertu, Schrammu i Petersonu. Prema toj teoriji mediji podržavaju socijalistički sustav i partiju. Mediji su u tom slučaju produženje države koja ih nadzire i kontrolira. Ta se teorija razlikuje od ostalih po uklanjanju motiva profita, smanjenoj aktualnosti i cilju stvaranja komunizma (Kunczik, Zipfel, 2006: 39).

2.2. Novinarstvo

Novinarstvo je umijeće skupljanja izvora, odabir, oblikovanje i objavljivanje informacija. To je djelatnost javnog informiranja putem javnih medija. Osnovna zadaća novinarstva informiranje je javnosti o svim bitnim činjenicama koje pomažu u razumijevanju svijeta s namjerom da se unaprijedi kvaliteta života i olakša snalaženje pojedinaca u društvu i međusobnim odnosima. Novinarstvo također, zahvaljujući svojoj moći utjecaja na političko ponašanje, ima značajnu ulogu u promidžbi i često se koristi u svrhe propagande (*Hrvatska enciklopedija*, n.d.).

S otkrićem tiskarskog stroja razvilo se novinarstvo u modernom smislu. Tada se javila mogućnost za bržim i djelotvornijim tiskanjem u više primjeraka te obrađivanjem i širenjem informacija u većim količinama. Razvoj novinarstva usko je povezan s procesima industrijalizacije i urbanizacije, kao i s napretkom tehnologije i tehničkim otkrićima, te s oblikovanjem javnog mnijenja.

Novinarstvo se opisuje kao primarno zanimanje pojedinaca koji sudjeluju u prikupljanju, provjeri, odabiru, obradi i distribuciji vijesti, komentara i zabavnih sadržaja putem masovnih medija. Novinari su zaposleni u stalnom radnom odnosu ili kao slobodni radnici, te rade za tiskane medije, radio, novinske agencije i izvještajne službe. Također, mogu biti angažirani u odjelima za odnose s javnošću poduzeća, udruga i uprava. Dakle, svi su oni suradnici u medijima čija je to primarna ili dodatna djelatnost, a bave se prikupljanjem, obradom, provjerom i komentiranjem vijesti i/ili zabavnih sadržaja (Kunczik, Zipfel, 1998: 59).

Novinari su cijenjene javne ličnosti, utjecajni članovi zajednice ili osobe čije se stavove poštuje i koji imaju utjecaj na donošenje odluka u različitim aspektima javnog, političkog,

kulturnog i sportskog života. Zbog svoje važne uloge u društvu, struka ističe da novinarska profesija treba uspostaviti visoke profesionalne standarde i osigurati da ih se svi novinari pridržavaju (Malović, 2005: 16).

Uloga novinara jako je važna jer oni odlučuju o čemu će pisati, o kojim će događajima obavijestiti javnost, odnosno koje će se teme naći na dnevnom redu. Biraju koje će teme u određenom periodu javnost smatrati posebno značajnima. Imaju sposobnost da utječu na javno mnijenje, kao i mogućnost da manipuliraju i šire propagandu. Dokaz moći medija je i ta da se, kao što je već navedeno, smatra četvrtom vlasti, a novinarstvo sedmom silom. Novinari su poznati kao „vratari“ (*gatekeepers*) i „psi čuvari demokracije“ (*democracy's watchdog*).

Uloga *gatekeepera* tj. „vratar“ jedna je od ključnih uloga novinara. Taj je pojam prvi upotrijebio njemačko-američki psiholog Kurt Lewin sredinom 20. stoljeća kada je proučavao distribuciju hrane u američkom društvu, a taj su izraz kasnije istraživali mnogi stručnjaci. David M. White počinje koristiti pojam *gatekeeper* za osobe nekog masovnog medija koji donose odluke o uključivanju ili izbacivanju određene vijesti. (Kunczik i Zipfel, 2006: 129). Pojam *gatekeeping* odnosi se na proces odabira informacija i tema koje se smatraju bitnima za komunikaciju (Šafar, 2023: 12). Vratari donose odluke o tome koji će događaji ili informacije postati javno dostupni, čime aktivno utječu na percepciju društva ili svijeta kod onih koji primaju informacije. Taj proces ne obuhvaća samo prihvaćanje ili odbijanje vijesti, već uključuje i daljnju obradu i prilagodbu prihvaćenih vijesti prije no što dođu do publike. *Gatekeeping* se može javiti više puta i na različitim razinama, što znači da „vratari“ mogu biti svi, od novinara i urednika do izdavača. Prema toj teoriji, novinari i urednici djeluju kao „filter“ jer biraju koji su događaji, osobe i novosti zaista značajni da se o njima izvještava (Lechpammer, 2022: 7).

Slikoviti opis „psi čuvari demokracije“ znači da se novinari trebaju ponašati kao zaštitnici koji brane i čuvaju demokraciju i sve ono što ona predstavlja. Novinari imaju obavezu reagirati svaki put kada primijete bilo kakvu nepravilnost, pokušaj zloupotrebe moći u sustavu ili ponašanje koje nije u skladu s interesima javnosti. Prema toj teoriji, novinari trebaju biti ti koji će osigurati glas slabijima i koji će nadzirati da vlast ostane na ispravnom putu. Moraju otkrivati laži, korupciju i zločine. Ta nadzorna uloga novinarstva provjerava utjecajne institucije i pojedince, kao i njihova tajna djelovanja koja mogu biti štetna za zajednicu ili kršiti ljudska prava. Zbog te ključne uloge medija može se zaključiti zašto se tvrdi da je demokracija ugrožena u zemljama gdje mediji imaju ograničen utjecaj (Bešker, 2004: 23).

2.2.1. Profesionalni standardi izvještavanja

Kako bi kvalitetno ispunili svoju funkciju, novinari se moraju pridržavati profesionalnih standarda novinarstva, neovisno o tome kojim se područjem bave. Standardi su univerzalni, neovisno o jeziku na kojem novinar piše i temi o kojoj izvještava. Navedeni su standardi novinarstva: istinitost, točnost, poštenje, nepristranost i uravnoteženo izvještavanje (Malović, 2005: 16).

Istinitost vijesti osnovna je i glavna kategorija. Vijest je istinita ili nije vijest. O tome se ni ne raspravlja. Stručnjaci ističu da postoje tri tradicionalno najučinkovitije zaštite od tužbi: istina, čast te pošteno komentiranje i kritika, pri čemu se istina smatra najboljom obranom. (Malović, 2005 : 20).

Temelj je vjerodostojnosti poštenje, a američki teoretičari Missouri group pišu da to znači da će se pokušati doći do svakog potencijalnog gledišta u priči o kojoj se izvještava. Najčešće su to dva ili više gledišta. Poštenje znači da će se svakome tko je prozvan u izvještaju dati prilika da se obrani i iznese svoju stranu priče. Poštenje također osigurava da novinar neće biti pod utjecajem vlastitih predrasuda i uvjerenja dok izvještava ili uređuje. Ako je novinar umješšan u događaj o kome izvještava ili iz toga dobiva neku materijalnu ili nematerijalnu korist, priča gubi vjerodostojnost.

Točnost se odnosi na pravilno iznošenje informacija. Novinar stalno mora biti na oprezu da je svako ime dobro napisano, svaki citat točan i svi brojevi dobro preneseni. Ne smije biti pogrešaka u pisanju i računanju. Kako bi se osigurala točnost vijesti, moraju se osigurati i potpunost i uravnoteženost teksta, a autor ne smije davati vlastito mišljenje niti ubacivati ukrasne, nepotrebne činjenice koje odvrćaju pozornost od vijesti.

Uravnoteženost je načelo usko povezano s poštenjem. Postiže se dobivanjem informacija iz više izvora. Nužno je dobro analizirati sve podatke i provjeriti izvore informacija, te voditi računa da sve spomenute strane budu zastupljene jer neuravnoteženost može imati brojne posljedice i izazvati pitanja i dvojbe (Malović, 2005: 38).

Nepriistranost je jedan od osnovnih preduvjeta modernog novinarstva. Novinar ne smije stati i na jednu stranu o kojoj piše. Bez obzira na osobne stavove novinara, događaj se mora pokazati onakvim kakav on doista jest.

Voditelj dopisništva New York Timesa James Reston navodi tri bitne karakteristike novinara izvjestitelja:

Prvo, duboko uvjerenje da je dužnost novinara da izvještava s maksimalnom točnošću.

Drugo, uvažavanje izazova posla i značaja obrađenih tema za ljude.

Treće, uočavanje dubljeg značenja vijesti (Malović, 2005: 20).

Mediokracija je uobičajen naziv za osobe koje zauzimaju važnu ulogu u medijima te za one koji dobivaju utjecaj i moć djelovanjem u medijima (Malović, 2005: 20).

2.2.2. Etika novinarstva

Etika je dio filozofije koji pokušava objasniti kriterije i mjerila za ispravno i pravedno djelovanje. U kontekstu novinarstva, etika se odnosi na pitanja vezana uz novinarsku ispravnost i moralnost. Kao što je već navedeno, masovnim se medijima unutar društva pripisuju ključne funkcije, a novinarstvo u demokratskom društvu ima javnu zadaću. Novinari bi trebali prikupljati i distribuirati informacije od značaja za javnost, zauzeti stav i kritizirati kako bi utjecali na oblikovanje mišljenja. U demokraciji se novinari susreću sa relativno slabim pravnim ograničenjima i zbog toga je važno da se u praksi koriste samoograničenjima u obliku profesionalne novinarske etike (Kunczik i Zipfel, 2006: 104).

Na krizu novinarske etike ukazuje i sve veće brisanje granica između novinarstva i nenovinarstva. Novinarstvo diljem svijeta susreće se s teškim situacijama i slučajevima (de)profesionalizacije. Masovni mediji rijetko uspijevaju pronaći željenu ravnotežu između odgovornog novinarstva i ostvarivanja profita (Hardt prema Kovačić, 2001).

Skandali, polovične informacije, krvave fotografije, objavljivanje slika samoubojica, narušavanje privatnosti i prava djeca, naslovi koji nemaju veze s pričom i izmišljanje informacija samo su neki od etičkih prekršaja današnjeg novinarstva s ciljem senzacionalizma i bolje prodaje.

Novine se natječu za što senzacionalnije naslove, a televizija traži spektakl. Komunikacija i informacije reducirane su na čiste slike i javlja se opasnost za miješanjem onoga što je na slici i stvarnosti. Danas svatko ima mogućnost prilagoditi događaj ili vijest prema vlastitim interesima i financijskim mogućnostima (Encabo prema Kovačić, 2001).

Tržišno usmjeren novinarski narativ svoj odnos prema stvarnosti određuje prema uspješnosti na tržištu. To znači da donose odluke i postupaju u skladu sa svojim ekonomskim ili političkim interesima i time krše temelje novinarstva. Kriza novinarske etike nastaje uslijed dominacije tržišne učinkovitosti nad profesionalnim načelima novinarstva. Odluke o tome što će biti vijesti donose se na temelju analize troškova i koristi, a ne prema kriterijima kvalitete medijskog diskursa (Kovačić, 2001: 29).

2.3. Utjecaj medija na javno mnijenje

Jedna od ključnih tema današnjice utjecaj je masovnih medija na društvo. Njihov utjecaj postaje sve veći što su raznovrsniji sadržaji kojima oni posreduju. Kao rezultat toga, mediji igraju ključnu ulogu u oblikovanju mišljenja o raznim temama, od politike do zabave i šire. Uz djelovanje medija povezuje se i pojam manipulacije u smislu da su sadržaji koje oni objavljuju javnosti manipulirani po pitanju svoje vjerodostojnosti, ali i da su s druge strane, prezentirani tako da manipuliraju svojim korisnicima „navlačeći“ ih na željene trendove i načine razmišljanja.

Među stručnjacima koji proučavaju medije gotovo da postoji dogovor o njihovoj ogromnoj moći i utjecaju. Tvrde da su mediji središnji živčani sustav društva, ključni kanal informacija koji omogućuje kontinuiranu socijalizaciju. Taj kanal širi informacije, vrijednosti i mišljenja. Vladajući i oni koji su pod njihovom vlašću, mislioci, oni koji oblikuju javno mnijenje i cjelokupno građanstvo međusobno se obavještavaju koristeći masovne komunikacijske kanale (Skoko prema Hiebert, 2011).

Uzrečica *Tko ima medije, ima i vlast* čini se posve neospornom i očitom. A stajalište da se ono čega nema u medijima nije ni dogodilo dodaje ontološku važnost moći medija (Jantol, 2004: 124).

U korist tome ide i teorija McCombsa i Shawa iz 1968. godine koju su definirali „*agenda setting*“. Prema toj teoriji, mediji ne mogu nužno diktirati što će javnost misliti, ali mogu kontrolirati o čemu će misliti.

Danas mediji sudjeluju u svim društvenim promjenama. Ključni su dio društva i ulaze u gotove sve segmente javnog, a zahvaćaju i velik dio privatnog života ljudi. S pozitivne strane,

mediji danas doprinose razvoju društva, brišu granice, povezuju ljude i omogućavaju pristup ogromnoj količini informacija koje ranije nisu bile dostupne.

Zbog svoje važne uloge i velikog povjerenja koje im je suvremeno društvo dalo, mediji imaju odgovornost pobrinuti se da sve ono o čemu izvještavaju dolazi iz pouzdanih izvora, prati istinitost, točnost i nepristranost te, što je najvažnije, zastupa interese društva.

Mediji mogu odrediti dnevni red, potaknuti rasprave i utjecati na javno mnijenje o važnim temama. Medijske kuće igraju ključnu ulogu u oblikovanju narativa oko događaja i problema. Način na koji su vijesti predstavljene, odabir riječi i istaknute perspektive mogu oblikovati način na koji ljudi percipiraju i razumiju složena pitanja. Takvo uokvirivanje može utjecati na javni diskurs, oblikujući razgovore i politiku.

Medijsko uokvirivanje tehnika je kojom se mediji služe kako bi oblikovali vijest u prepoznatljive narative koji utječu na nesvjesne slojeve psihe. Određene aspekte događaja pretjerano ističu, dok one druge, koje im se ne uklapaju u narativ, ignoriraju. Na primjer, tijekom predizborne sezone, mediji se mogu jako usredotočiti na određene kandidate ili probleme, navodeći javnost da formira mišljenje na temelju onoga što vidi i čuje. Na taj način mediji imaju moć utjecati na javno mnijenje u korist jednog kandidata ili političke stranke u odnosu na druge (Kunczik i Zipfel, 1998: 103).

Kreatori javnog mišljenja pojedinci su ili grupe koji imaju značajan utjecaj na javno mnijenje. Mediji mogu igrati ulogu u oblikovanju javnog mnijenja isticanjem mišljenja toga pojedinca. Ako slavna ili utjecajna osoba izrazi mišljenje o određenoj temi, mediji mogu tome dati veću težinu i javni prostor i time utjecati na mišljenje javnosti o toj temi. Znanstvena elita više nema veliki utjecaj na široku javnost, zamijenila ih je politička i poduzetnička elita, a najveći utjecaj imaju javne osobe, sportaši i estradne zvijezde. Njihovim postupcima i stavovima mediji pridonose najveći značaj (Šundalić i Heteši, 2006: 273).

Kada je u pitanju kultura, mediji, uključujući filmove, TV emisije, glazbu i književnost, značajno doprinose oblikovanju kulturnih normi, trendova i vrijednosti. Prikaz u medijima odražava i ponekad dovodi u pitanje društvene norme, utječući na to kako pojedinci doživljavaju sebe, svoj identitet i svoje mjesto u svijetu.

Mediji imaju i obrazovnu ulogu. Služe kao obrazovni alat, omogućavaju pristup informacijama i znanju. Mediji mogu koristiti svoju ulogu u pozitivne svrhe kao što su

kampanje podizanja svijesti i širenje informacija o ključnim pitanjima poput zdravlja, sigurnosti i socijalne pravde.

Komercijalan je utjecaj medija također vrlo značajan. Oglasi i marketinške kampanje unutar medijskih platformi imaju značajan utjecaj na ponašanje i izbor potrošača. Mediji oblikuju želje, utječu na potrošačke navike i ponekad odražavaju nerealne standarde. To često zna imati negativne posljedice, ali komercijalni utjecaj bilježi sve veći porast zbog velike financijske dobiti koju donosi.

Brzo širenje informacija putem medija donijelo je izazove kao što su širenje dezinformacija, lažnih vijesti i odjeka gdje su pojedinci prvenstveno izloženi informacijama koje su u skladu s njihovim, često upitnim, uvjerenjima. Nažalost, to nerijetko dovodi do jačanja društvenih podjela, govora mržnje i nasilja.

Utjecaj medija na javno mnijenje može imati značajno pozitivan učinak na društvo. Medijsko izvještavanje o policijskim pucnjavama i rasnoj nejednakosti dovelo je do rastuće svijesti o tim problemima i poziva na promjenu. Također, medijska uključenost po pitanju onečišćenja okoliša dovela je do povećanja svijesti i djelovanja. Međutim, uključenost medija zna imati i negativan učinak na društvo. Senzacionalističko izvještavanje može dovesti do iskrivljene percepcije stvarnosti, što dovodi do straha, nervoze, pa čak i panike u javnosti. To može biti posebno problematično i opasno u kriznim vremenima, poput prirodnih katastrofa, terorističkih napada ili pandemije, gdje medijsko izvještavanje može pogoršati situaciju i nanijeti štetu pojedincima i zajednici.

Učinak koji mediji imaju na političku situaciju nikako nije zanemariv. U demokraciji mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju javnoga mnijenja i utjecaja na političke ishode. Medijska pokrivenost političkih kampanja može utjecati na percepciju birača o kandidatima i njihovim pozicijama, što u konačnici utječe na rezultate izbora. Međutim, taj utjecaj zna biti problematičan, osobito kad je riječ o pitanjima prisutnosti i pristranosti. Posljednjih godina mediji su kritizirani zbog promicanja određenih političkih ideologija i odražavanja polariziranog političkog okruženja.

Svaka društvena grupa, bez obzira na to je li politička, ekonomska, socijalna ili neka druga, nastoji nametnuti svoju verziju istine javnosti, koristeći pritom razne metode i argumente. Što je manipulacija vještija, inteligentnija i složenija, to je manja vjerojatnost da ćemo je primijetiti (Gavranović, 2009: 133). Glavni mediji predstavljaju velike korporacije koje

su u vlasništvu najvećih kompanija, što implicira da se nalaze na vrhu moćne strukture, hijerarhijski organizirane i kontrolirane s najviših razina (Chomsky, 2002: 12).

Mediji igraju presudnu ulogu u oblikovanju javnoga mnijenja o širokom spektru pitanja, od politike do društvenih i ekoloških pitanja. Putem odabiranja dnevnoga reda, selektivnog izvještavanja i biranja vijesti, mediji imaju moć utjecati na to kako ljudi misle i osjećaju se po pitanju određenih tema. Iz toga razloga izrazito je važno da su korisnici medija svjesni njihovih utjecaja i da se kritički odnose prema dostupnim sadržajima. Čineći to, moraju se pobrinuti da se njihovo mišljenje temelji na točnim i provjerenim informacijama i da nisu pod utjecajem medijske pristranosti ili senzacionalizma.

2.3.1. Žene u medijskom sadržaju

Način na koji su žene predstavljene u medijskom prostoru šalje važne poruke korisnicima tih sadržaja. Lako donose zaključke o položaju žena, njihovom mjestu i ulozi u društvu. Mediji predstavljaju ključnu platformu za rasprave o spolu, a stil i način na koji prikazuju žene postaje svojevrsni standard za tumačenje uloge koju žene imaju u društvu (Sever i Andraković, 2013: 6).

U početku je problem s prikazom žena u medijima bio taj da ga gotovo uopće nije bilo. U usporedbi s muškarcima, žene su u medijima, a i općenito u društvu, bile premalo zastupljene, gotovo nevidljive. U slučajevima kada su prikazane, one su u stereotipnim ulogama majke i domaćice. Zgodne su i mlade, inteligencija im je upitna, a mjesto im je isključivo u kuhinji ili spavaćoj sobi. To je umjetno kreirani model koji su mediji stvorili i nazvali ga „normalnom i poželjnom ženom“ (Mulvey, 1979: 179).

Početkom dvadesetog stoljeća o ženama se izvještavalo kao da su nešto mistično, odvojeno od stvarnosti, a ne kao da čine polovicu ukupne populacije svijeta. Taj je slučaj ponekad prisutan i danas, no nakon što je osviješten nedostatak zastupljenosti žena u medijima, postale su češćim subjektom izvještavanja. Iako se sada češće piše, problem je i dalje kako i o čemu se piše. Naglasak je stavljen na fizički izgled i tijelo, a ne na samu priču. Takav fokus doveo je do normalizacije fetišizacije i seksualizacije ženskog tijela, posebno nogu, grudi i stražnjice. Dodatni problem leži u tome što su prikazi i izvještaji o ženama u medijima pod utjecajem muških konstrukcija koje definiraju pojam žene (Byerly i Ross, 2005: 37).

I dok neki smatraju da je prikazivanje žena u fikciji isključivo fikcija te da takav prikaz nije povezan s percepcijom žena u stvarnom životu, ta se teorija ne može i ne smije primijeniti na novinarstvo i izvještavanje o ženama. Umjetnici ponekad skrenu s puta, prikazujući politički nekorektne i stereotipne slike pod izlikom slobode umjetničkog izražavanja. Međutim, takvi fiktivni prikazi neprihvatljivi su u novinarstvu, osobito jer se novinarsko izvještavanje smatra odrazom stvarnosti i istine. Način na koji mediji prikazuju žene šalje poruku publici o njihovom mjestu u društvu i načinu na koji se prema njima treba odnositi. Ključni utjecaj u tom kontekstu ima medijsko izvještavanje koje, ukoliko izbjegava prikazivanje žena kao uspješnih poduzetnica, političarki, parlamentarnih zastupnica ili pravnica, a žene prikazuje isključivo kroz prizmu nasilja i viktimizacije, umanjuje važnost uloga žena u društvu te dodatno produbljuje razliku u spolnoj nejednakosti (Byerly i Ross, 2005: 40).

Žene su kroz povijest često prikazane kao žrtve u mnogim šokantnim naslovima, a novine su se prodavale zahvaljujući naslovima poput „Dostavljena za zadovoljstvo“ ili „Korupcija nevinih“. Iako je medijska vidljivost i podizanje svijesti o zločinima od iznimne važnosti, sklonost senzacionalizmu, promoviranje stereotipa i okrivljavanje žrtava predstavljaju samo neke od izazova u izvještavanju o tim pitanjima (Ross i Byerly, 2004: 14).

Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, unatoč predanom radu aktivista, analiza prikazivanja žena u medijima pokazuje da se o ženama i dalje najčešće izvještava kroz ulogu žrtve, majke ili supruge. U Europi, izvještavanje o ženama često je senzacionalističko, osobito kada se radi o nasilju. Seksualiziranju žena u medijima posebno su sklone zemlje Istočne Europe. S druge strane, u državama sjeverne Afrike, istraživanja pokazuju da su žene gotovo potpuno nevidljive ili su prikazane na pogrešan način, a seksističko izvještavanje koje obezvrjeđuje i objektivizira žene nije rijetkost (Byerly i Ross, 2005: 41).

2.3.1.1. Kako mediji prikazuju feminizam

Glavni informativni mediji i feministkinje nisu imali dobre odnose, budući da su mediji često marginalizirali i banalizirali feminizam. Feministkinje su smatrale da mediji iskorištavaju i ponižavaju žene i ženski pokret. Kao reakciju na takav tretman, žene su pokrenule vlastite feminističke publikacije (*Feminist Press*).

Novija istraživanja, međutim, ukazuju na to da je medijska pokrivenost feminizma bila pozitivnija nego što su prethodni stručnjaci pretpostavljali. Zaključili su da je to izvještavanje

bilo neredovito i proturječno, pri čemu su istovremeno prikazivali pokret kao ozbiljan i nevažan (Mendes, 2011: 33).

Tijekom masovne popularizacije feminističkog pokreta osamdesetih i devedesetih godina prošlog stoljeća, prostore Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske obilježile su burne ekonomske, političke i kulturne transformacije, tranzicije i rat. Zbog toga je tema spolne neravnopravnosti i problematika prikazivanja žena u medijskom sadržaju stavljena u drugi plan, dok je naglasak stavljen na etičku i vjersku ravnopravnost. Žene su kroz 20. stoljeće prikazane većinom samo kao majke i žrtve, dok su muškarci viđeni kao vojnici i ratnici (Moranjak-Bamburać, 2004: 12).

2.3.2. Medijska scena u devedesetima u Hrvatskoj

U posljednjem desetljeću 20. stoljeća hrvatsko novinarstvo djeluje u samostalnoj Hrvatskoj i višestranačkom sustavu. Ostvaren je napredak iz jednostranačkog, socijalističkog, informativnog prostora kakav je postojao u bivšoj državi Jugoslaviji i započinje građenje višestranačkog demokratskog pluralističkog sustava (Ožegović, 2020: 394).

U veljači 1990. godine Hrvatsko novinarsko društvo (HND) saziva Zbor novinara na Zagrebačkom velesajmu i stavlja naglasak na oslobođenja novinarske profesije od svih ideoloških ograničenja dotada prisutnih i potiče prekid odnosa s bivšim izdavačima i partijskim organizacijama s najavom da osnivanje novih stranaka u medijima neće biti dopušteno. Cilj je bio uspostavljanje medija kao kontrole vlasti, a kako bi mogli obavljati tu funkciju moraju biti neovisni i izvanstranački. Ta je vijest uvelike obradovala javnost i pred hrvatske medije stavila velika očekivanja o doprinosu političkom pluralizmu i vladavini prava (Ožegović, 2020: 394).

Ipak, devedesete su u Hrvatskoj u potpunosti bile oblikovane ratom. Vladala je ideologija vladajuće stranke, došlo je do sloma gospodarstva, masovne nezaposlenosti, siromaštva i pada standarda. Zemlja je bila djelomično okupirana i izolirana od ostatka svijeta. Vodila se nova politika koja se temeljila na ideji nacionalnog jedinstva, konzervativizma te etničke i religiozne „čistoće“ (Ožegović, 2020: 394).

Transformaciju medijskog prostora dodatno je zakomplicirala i privatizacija medija. Bili su prisiljeni nositi se sa stvaranjem tržišta i raspoređivanjem profita te idejom da je informacija postala „roba“ i da je kao takva stavljena u situaciju tržišnog natjecanja s drugim

produktima. Taj je preokret doveo do podređivanja medija i njihovih sadržaja ideologiji profita, što je loše utjecalo na temeljne funkcije novinarstva poput informiranja i obrazovanja. Rezultat toga bila je trivijalizacija, estradizacija i komercijalizacija medijskih sadržaja. Sve to izazvalo je negativni trend tabloidizacije čitavog medijskog prostora (Ožegović, 2020: 394).

Mediji su u to vrijeme, umjesto stvarnih vijesti, radije objavljivali senzacionalističke informacije, često bez ikakvih čvrstih dokaza. Naslovi koji privlače pažnju postaju konstrukcije koje nemaju stvarnu potporu u samom tekstu. U mnogim slučajevima, naslovna informacija oslanja se isključivo na pretpostavke. Sugovornicima su se često „stavljale riječi u usta“, odnosno nerijetko su se njihove riječi izvlače iz konteksta i stavljale u neki potpuno drugačiji narativ. O tome svjedoče i mnogobrojni demantiji. Manipuliranjem podataka i izvrtanjem izjava mediji su nastojali izgraditi unaprijed planiranu priču. Zanimljivo je i to da jednom kada se neistina objavi u jednom hrvatskom mediju, ona se brzo prenosi drugim medijima, često bez dodatne provjere ili kritičke analize (Skoko, 2011: 369).

Početak devedesetih na stranicama tiska poput *Vjesnik*, *Hrvatsko slovo*, *Slobodna Dalmacija*, *Slobodni tjednik* i *Globus* počinje se javljati model „sotonizacije pojedinca“. Taj model ima uporište u govoru mržnje i temelji se na javnom obračunavanju s takozvanim „nepodobnim građanima Hrvatske“ čije se mišljenje nije poklapalo s politikom vladajuće stranke, a sve je pokrenula izjava tadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske u kojoj obećava da će se stati na kraj onima koji narušavaju ugled hrvatske vlasti. Novinari tada započinju medijski progon svih građana koje su prema svojoj procjeni smatrali prijetnjom „opstojnosti Republike Hrvatske“. Taj medijski rat vodio se s ciljem ratne propagande, a bio je usmjeren protiv političkih neistomišljenika, ali i svih ostalih neprijatelja, poput Srba, ratnih zločinaca, ali i oporbenih političara, umjetnika i intelektualaca (Ožegović, 2020: 400).

Nastala je dugotrajna i izrazito negativna medijska kampanja gdje se pojedince javno ponižavalo na nacionalnoj, etičkoj, političkoj, vjerskoj i ideološkoj osnovi. Omalovažavanje pojedinaca provodilo se agresivnim političkim i ideološkim etiketiranjem, uz upotrebu govora mržnje koji se oslanjao na uvrede i izraze netrpeljivosti. Odabrani pojedinci bili su etiketirani u medijima kao: „bivši komunisti“, „umišljeni izdanci komunističke mitologije“, „Jugoslaveni“, „osobe sumnjivog etničkog porijekla“, „srbijaneri“ i „petokolonaši“, a poseban tretman netrpeljivosti doživjele su hrvatske feministice koje su prikazane kao „bivše profiterke komunizma“, „(anti)hrvatske feministice“, a etiketirane su i kao „babe koje progone Hrvatsku“ te „egzaltirane kćeri revolucije“ (Ožegović, 2020: 401).

U ekstremnim slučajevima taj medijski linč bio je proširen i na huškačke priloge koji su kršili sve glavne etičke standarde novinarske profesije. Objavljivani su popisi „nepoćudnih građana“, koji su najčešće bili druge nacionalnosti ili su bili pripadnici liberalne političke orijentacije, a uz njihova imena objavljene su fotografije i kućne adrese zajedno s privatnim informacijama. Takvi su članci više nalikovali listama za odstrel nego profesionalnim i vjerodostojnim novinarskim člancima kakvi bi trebali biti.

Prvi slučaj medijskog linča na intelektualce i članove kulturne zajednice zabilježen je u rujnu 1991. godine medijskim napadima na kazališnu i filmsku glumicu Miru Furlan. Nakon toga slijede medijske kampanje protiv glumca Rade Šerbedžije i književnice Dubravke Ugrešić, a krajem 1992. godine doseže vrhunac medijskim napadima na pet hrvatskih intelektualki. Taj je slučaj danas poznat pod nazivom „Vještice iz Rija“ (Ožegović, 2020: 400).

3. MEDIJSKI LINČ NA „VJEŠTICE IZ RIJA“

Jedan od vodećih medijskih skandala s kraja prošlog stoljeća zasigurno je slučaj medijskog progona pet novinarki, intelektualki i feministica: Jelene Lovrić, Rade Iveković, Slavenke Drakulić, Vesne Kesić i Dubravke Ugrešić. Optužene su za širenje protuhrvatske propagande u domaćim i stranim medijima, a u javnosti su prozване kao "Vještice iz Rija".

Sve je započelo kad je Dubravka Ugrešić u listopadu 1992. godine napisala esej o limenkama koje su se tada prodavale u Zagrebu s natpisom „čisti hrvatski zrak“. Ugrešić je iskoristila taj primjer da anegdotalno opiše društvenu i političku situaciju u Hrvatskoj tada. Hrvatska je javnost za taj esej doznala iz probranih citata tjednika *Glasnik* u tekstu o Dubravki Ugrešić pod naslovom „Denunciranje domovine“. Tekst je započeo rečenicom: „Što je po nacionalnosti Dubravka Ugrešić?“. U nastavku je autorica teksta Hloverka Novak-Srzić poručila Ugrešić da „denuncira, optužuje i otvoreno laže“ te da gaji "mržnju prema gradu u kojem živi" i da su joj "tako okrutno srušeni snovi o vječnosti Jugoslavije (odnosno Srboslavije)". Književnik Antun Šoljan o njoj je napisao da je zakazala kao pisac i čovjek te da se „upustila u širenje nepravde, straha, mržnje i strančarenja“. Također je prozvana „babom koja progona Hrvatsku“ i pripadnicom „pomalo nesretnih, a u svakom slučaju frustriranih žena“ (Šimičević, 2021).

Od početka 1992. Slavenka Drakulić prozvana je u brojnim novinama, od *Večernjeg lista* do *Vjesnika*. Vrhunac njezina pojedinačnog medijskog linča ipak je bio tekst *Globusa* „Razapela se Slavenka Drakulić“. Tako je književni kritičar Branimir Donat reagirao na tekst književnice objavljen u magazinu *Time*. On je u svom tekstu proziva da je „nemoralna, da zagađuje duhovi okoliš, širi laži i proizvodi smeće“. „Rada Iveković, Vesna Kesić i Slavenka Drakulić gotovo unisono iskazuju gnušanje prema hrvatskoj zbilji, štrcajući otrov na Hrvatsku i na one koji je brane od uništenja“, napisao je Donat. Na što je novinarka Vesna Kesić, redovita meta njegovih prozivki, odgovorila: „Dovoljno je da neki Donat prokaže 'neprijatelje naroda', ili barem legla u kojima se mrijeste, da pa čovjeku postane nelagodno kad negdje mora pokazati dokumente...a o linčerskim prijetnjama i pismima mržnje ne vrijedi više ni govoriti“, napisala je Kesić (Šimičević, 2021).

Rada Iveković „zaradila“ je svoje napade nakon što je u jesen 1991. godine objavila tekst „Zagrebački dnevnik“ u kojem je opisala ratne psihoze i buđenje nacionalizma u Hrvatskoj. 7. studenog Dubravko Horvatić je u *Vjesniku* odgovorio na njezin tekst navodeći da

„humanistima tipa ove spisateljice nije nimalo teško izjednačiti krvnika i žrtvu“. Isti je list mjesec dana kasnije objavio nepotpisani tekst u kojem Radu Iveković uvrštava „među one bjelosvjetske dame – poput Mire Furlan ili Jagode Buić – koje lepršaju svijetom dok im ovdje doslovce uništavaju zemlju iz koje su ipak potekle“. Povod za prozivke bilo je njezino gostovanje na francuskoj televiziji (Šimičević, 2021).

Vesna Kesić je kao novinarka od prvoga dana prozivala nacionalističku tabloidizaciju medijskog prostora i zbog toga je bila žrtva velike količine šovinističke retorije. Kesić i Lovrić, tadašnja novinarka *Slobodne Dalmacije*, iz tjedna u tjedan bile su prisiljene trpjeti javna napadanja i prozivke u medijskom prostoru. Njihov novinarski rad bilo je praktički uzaludan jer teško je biti efektan kad te netko prije toga u javnosti proglasi izdajicom (Šimičević, 2021).

Tih pet žena prvi su put zajedno izvještavale sa svjetskog kongresa PEN centara u Rio de Janeiru na kome je jedna od tema iduće godine bila i hrvatsko domaćinstvo. Tada je u *Vjesniku*, *Slobodnoj Dalmaciji* i *Večernjem listu* izašao tekst: „delegat američkog PEN centra iz New Yorka i još nekih centara uz Evrope i Amerike željeli iskoristiti slučajeve, kao što su (...) slučajevi Feral Tribunea, Jelene Lovrić, Rade Iveković, Slavenke Drakulić, Vesne Kesić i Dubravke Ugrešić da se minira kongres u Dubrovniku, te da se na optuženičku klupu stave demokratske tendencije u Hrvatskoj“. Spominje se i da su se navedene žene zalagale protiv toga da sljedeći kongres bude održan u Hrvatskoj, no onda je Slobodan Prosperov Novak, tadašnji predsjednika Hrvatskog PEN-a, održao govor i izazvao pljesak skupštine (Šimičević, 2021).

U *Večernjem listu* tada izlazi tekst „Ćorak u Riu“ s potpisom Branke Kamenski i uz njega anonimni komentar „Lobistice promukla glasa“. U tom je tekstu pet spomenutih žena optuženo da „po svim hrvatskim, europskim i preookeanskim novinama toliko viču da je ugrožena njihova sloboda govora, da su već izgubile dobar glas“. Tekst nastavlja: „Već pomalo istrošen feministički krug, koji je u zlatno doba jugokomunizma bio pažen i mažen kao kapljica vode na dlanu – danas je uvrijeđen i spreman na osvetu. Na putu prema samim vrhovima povlastica i utjecaja u dragoj im Jugoslaviji, ispriječila se hrvatska država“, pisalo je u anonimnom komentaru, uz nastavak da će zagrebački feministički krug zasigurno i dalje koristiti svoje inozemne veze kako bi se pročulo o njihovoj ugroženosti u hrvatskoj državi. Nadodajući, da se te žene nisu „prošetale izbjegličkim logorima, u kojima borave silovane Hrvatice i Muslimanke, i svjedočile po svijetu o njihovoj ugroženosti“.

Prva reakcija na taj članak pojavljuje se u tekstu Borisa Dežulovića za *Slobodnu Dalmaciju* pod naslovom "Dr Prosperov i mister Novak" koji izlazi 8. prosinca 1992. godine.

U tekstu Dežulović otkriva da je Slobodan Prosperov Novak osobno sastavio izvještaj iz Rija o navodnom pokušaju miniranja 59. kongresa PEN-a u Dubrovniku, kao i o njegovoj fantastičnoj obrani, te ga poslao HINA-i, koja ga je potom prosljedila ostatku hrvatskog medijskog prostora. Čak je i dopisnica američkog *The National* naknadno potvrdila da „američki delegat“ iz Novakovog izvještaja nikada nije postojao i da se niti jedno ime bilo koje od pet žena nije ni spomenulo na kongresu. Ti su se huškački tekstovi u potpunosti utemeljeni na lažima zakotrljali u lavinu medijskog linča koji slijedi (Šimičević, 2021).

3.1. „Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“

11. prosinca 1992. godine u tjedniku *Globus* izlazi notoran tekst „Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“ (Slika 1.) koji *Ženska Memorija* (n.d.) opisuje kao „najkompromitiraniji tekst hrvatskog novinarstva novijeg doba“, a Šimičević (2021) kao „najrazorniji komad odštampane mizoginije u povijesti hrvatskog novinarstva“. Razornost tog teksta, kako navode spomenuti autori, nije u samom njegovom sadržaju punom obmana, već u njegovim posljedicama za spomenute intelektualke. Život im je učinjen nepodnošljivim na radnom mjestu, kućnoj adresi, javnom prostoru i na koncu – u samoj Hrvatskoj.

Slika 1. Članak iz *Globusa* „Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“

Izvor: <https://www.portalnovosti.com/lomaca-za-intelektualke> [pristup: 20.8.2024.]

Autor teksta odabrao je tom prilikom ostati anonimn i uzeti potpis „Globusov investigativni tim“ te hrvatska javnost dugo vremena nije znala tko se zapravo krije iza tog članka. Ta se informacija doznala tek kada su „Vještice“ podnijele tužbu za klevetu.

Taj je tekst u sebi obujmio sve dotadašnje huškačke članke i postao krunom svih tih tekstova. Članak ponovno započinje s već spomenutim navodnim događanjima na PEN konferenciji u Rio de Janeiru. Dalje se u tekstu navodi kako „(anti)hrvatske feministice“ prodaju floskule o ratu kao muškom poslu i teze o tome kako se na području bivše Jugoslavije ne siluju Hrvatice i Muslimanke, već žene općenito. Intelektualke su bile mišljenja da nije sama bit u nacionalnosti, nego u spolu, da je to zločin protiv žene, a autor teksta inzistira da nisu silovane zbog toga što su žene, već zato što nisu Srkinje, nego Hrvatice i Muslimanke. Kako navodi članak „I dok je Dubravka Ugrešić komotno pisala svoj esej o metafori 'čistog zraka' koja kruži Hrvatskom, njene i Slavenkine žene-sestre Muslimanke i Hrvatice bile su izložene stvarnom, a ne metaforičkom čišćenju: progonima i ubojstvima, silovanjima, bestijalnom seksualnom mučenju, ritualnom spolnom teroru“ (*Globus*, 1992: 41-42).

Članak dalje u pitanje dovodi feministički pokret kojem pripadaju „Vještice“. Pod podnaslovom „Strpljiv, ali ne i spašen“ u članku piše da budući da je većina tih dama imala značajne poteškoće u pronalaženju muškog partnera, kao i u definiranju stvarnog područja intelektualnog interesa, odlučile su se za feminizam kao svoju „sudbinu“, ideologiju i profesiju. Navode kako je pokret nastao ranih sedamdesetih u Zagrebu i Beogradu te kako već punih dvadesetak godina djeluju kao „dobro organizirana intelektualna sekta“ (*Globus*, 1992: 41-42).

Intelektualke svrstavaju u politički četverokut feminizma, marksizma, komunizma i jugoslavenstva koji je za njih, kako članak navodi, odlično funkcionirao sve do raspada Jugoslavije, što je za intelektualke bio veliki šok. Dalje u tekstu navedene su privatne informacije intelektualki, poput obiteljskog podrijetla, bračnih partnera i trenutnog boravišta. Uz članak objavljena je i tablica s osobnim podacima intelektualki, od godina rođenja, nacionalnosti, razine obrazovanja i radnih odnosa, do boravka u inozemstvu za vrijeme rata i članstva u Savezu komunista (*Globus*, 1992: 41-42).

Za kraj, u članku su intelektualke opisane kao skupina sebičnih žena srednje dobi koje se suočavaju s ozbiljnim problemima u vezi s vlastitim etničkim, ljudskim, intelektualnim i političkim identitetom. Time je stavljena točka na i mizoginiji koja se provlači kroz cijeli članak. Taj tekst ozbiljno je narušio ugled novinarske profesije, zanemario sve profesionalne standarde izvještavanja i u potpunosti napustio novinarsku etiku (*Globus*, 1992: 41-42).

Na članak je reagirao Zagrebački ženski lobby protestnom izjavom „Liste žena za odstrel“ koju je prenijela *Slobodna Dalmacija*. U svojoj izjavi protestiraju „protiv huškačkih metoda, laži, falsifikata i svjesnog slijepila“ te traže zaštitu prava pojedinki. U objavljenom tekstu demantiraju informacije dane u članku. Dubravka Ugrešić i Jelena Lovrić nikad nisu bile članice niti jedne feminističke grupe, a Slavenka Drakulić i Vesna Kesić pisale su među prvima o silovanjima u ratu i obje su aktivno sudjelovale u projektima za pomoć žrtvama ratnog nasilja. Napominju također, da ne čudi analitičko slijepilo tima *Globus* budući da je ono ovaj put bilo ciljano i da se tu radi o svjesnoj nakani (*Zagrebački lobby*, 1992).

Dubravka Ugrešić objavila je polemički tekst upućen hrvatskim piscima u kome primjećuje da se kolege "polako pretvaraju u policajce, u dvorske mjerace općeg rodoljubnog pulsa", a Vesna Kesić napisala je članak u kome kritizira ulogu Slobodana Prosperova Novaka u cijeloj priči (Šimičević, 2021).

3.2. Lov na vještice

Medijski linč time ne prestaje jer već 16. prosinca 1992. Željko Žutelija u tekstu „Hrvatsko bratstvo i nejedinstvo“ piše: „Dame hrvatskog postkomunizma imaju pravo na svoje misli, stavove i osobito osjećaje, u kojima je zbog silne ljubavi prema sebi uvijek nedostajalo emocija i za druge, a osobito za njima nešto tako apstraktno kao što je domovina...“ Nakon toga ponovno se za *Globus* javio Branimir Donat potaknut međunarodnom osudom uratka „investigativnog tima“ i između ostalog napisao da su intelektualke dokazale da je demokracija u Hrvatskoj ugrožena prvenstveno iznutra, a ne izvana. Nakon brojnih tipično hrvatskih nepravilnosti koje su te zagovornice demokracije pažljivo zabilježile u uglednim stranim novinama, slika Hrvatske tijekom rata poslužila je samo kao argument protiv njihove domovine, napisao je Donat. Za kraj, kako bi se pobrinuo da je tim tekstom prekršio apsolutno sve etičke i moralne kodekse, na kraju teksta ostavlja brojeve telefona autorica iz Njemačke koje su pisale o tom slučaju medijskog linča (*Ženska Memorija*, n.d.).

Dunja Ujević u ožujku 1993. godine za *Večernji list* piše članak „Uklete Holandanke siluju Hrvatsku“ Po originalnosti naslova može se zaključiti kojoj je strani članak naklonjen, no ako postoje ikakve sumnje podnaslov „Tko i kako stvara antihrvatsku atmosferu u svijetu“ uklanja sve dvojbe. Na ironičan način citat iz tog teksta Ujević odlično opisuje tu svojevrsnu situaciju kakvu su u javnosti priredili intelektualcima „Čudna je zemlja ta Hrvatska. Koliko

obična, toliko posebna, no vjerojatno jedinstvena po količini mržnje koju je iznjedrila, koju je othranila, i uz koju je, mimo svih zakona prirode, još živa“ (Ujević, 1993).

Zagrebački ženski lobby (1993) i taj je put bio prisiljen odgovoriti na članak navodeći da „naslov neoriginalan, metoda poznata i oprobana; kombinirajući laži i poluistine s denuncijacijama, stvaraju se sfere i provode državni neprijatelji i nacionalne izdajice“.

Nakon što je više svjetskih ispostava PEN-a donijelo odluku da ne sudjeluje na 59. svjetskom kongresu u Dubrovniku, Jasen Boko napisao je tekst „Limonov na tenku i lovci na 'vještice“ u kome piše „Neodlučnima smo pomogli i samim 'vješticama' po inozemnim novinama (koje su sebi dale za pravo da budu jedina opozicija vlasti), a zatim često i sramotnim lovom na 'vještice' koje su pokrenuli neki ovdašnji 'investigacioni timovi“ (Šimičević, 2021).

Napokon se činilo da se medijska hajka privodi kraju, a onda se ponovno javio jedan od glavnih „egzorcista“, Branimir Donat. U svibnju 1993. svojim tekstom „Babe progone Hrvatsku“ navodi da su intelektualke prozване vješticama zbog „čini što ih baciše na Hrvatsku“ i u tekstu dalje piše da intelektualke mogu slobodno i dalje jezičariti i tračat domovinu, no on to ne smatra feminizmom, već bapskim poslovima (Donat, 1993).

Dva teksta : „Coprnice iz Kroasije“ Zdravka Zime i „Kako spaliti vještice“ Zlatka Galla, predstavljaju svojevrsnu promjenu u percepciji Vještica među Hrvatima, no napadi i javno klevetanje i dalje se nastavljaju (*Ženska Memorija*, n.d.).

Gotovo cijelu 1993. godinu nastavilo se javno prozivanje pet žena i intelektualki, koje su posljedice medijskih napada osjećale i na svom privatnom životu. Njihov slučaj „Vještica iz Rija“ i dalje se doživljava kao metafora za zloćudno i neetično novinarstvo iz doba državno sponzoriranog nacionalizma u Hrvatskoj, kada su i državni i slobodni mediji opstajali zahvaljujući koegzistenciji nacionalizma, senzacionalizma i seksizma (*Ženska Memorija*, n.d.).

3.3. Posljedice linča

Zbog javnog linča u medijima, Slavenka Drakulić primala je prijeteća pisma i anonimne pozive tijekom noći. Dubravku Ugrišić susjedi su pitali kada će se odseliti iz Hrvatske, a prijetnje su dobivali i članovi obitelji intelektualki. Nakon toga, Ugrišić, Drakulić i Iveković odabrale su otići iz Hrvatske, ali to nije značilo prestanak medijskih progona (Šimičević, 2021).

Jelena Lovrić i Slavenka Drakulić uvrštene su u popis pedeset novinara koji okaljuju Hrvatsku u stranim medijima u članku „Medijska peta kolona“ s potpisom Vuka Đuričića. Članak je izašao 1995. na duplerici i sadržavao je velike fotografije Lovrić i Drakulić. Taj se članak i danas smatra najopsežnijom javnom tjeralicom.

O Vješticama i njihovoj antihrvatskoj kampanji pisali su još i mnogobrojni novinari i intelektualci. Takvi članci najčešće su izlazili u *Vjesniku*, *Slobodnoj* i *Nedjeljnoj Dalmaciji* i u *Večernjem listu*.

Slavena Drakulić podignula je tužbu za klevetu protiv *Globusa* i tek se tada saznao autor originalnog teksta „Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“. Tekst je napisao Slaven Letica po uredničkom nalogu Denisa Kuljiša, glavnog urednika „investigativnog tima“. Tu informaciju otkrila je Tanja Torbarina, kolumnistica *Globusa*, u jednoj od svojih kolumni, potaknuta sažaljenjem nad Kuljišem koji se godinama morao braniti pred sudom (*Ženska Memorija*, n.d.).

Kuljiš je u svom iskazu na sudu izjavio „Od prilike u isto vrijeme više autorica iz Hrvatske počelo je u inozemnim medijima objavljivati tekstove koji su Hrvatskoj bili izrazito nenakloni. Nama se učinilo da tu postoji jedan poseban, gotovo osoban motiv, koji povezuje svih pet autorica i zadali smo sebi zadatak da jednim člankom definiramo to što njih povezuje, dakle da ustanovimo motiv njihovog očito koordiniranog napada“ (Transkript suđenja). Na pitanje zašto je odabrano baš tih pet žena, a ne drugi pisci ili novinari odgovara da je to zato što su u tom času upravo i jedino one, od svih hrvatskih novinara, imale stalan pristup na stranice uglednih inozemnih članaka. Za sam naziv „Vještice iz Rija“ ističe da to nipošto nije napisano u uvredljivom tonu jer se to, između ostalog, zakonom zabranjuje. Za kraj dodaje, da po njegovim saznanjima ni jedna od opisanih osoba nije pretrpjela nikakvu štetu tim člankom, nego im je svima pomogao da steknu unosan status vodećih opozicionih komentatora u Hrvatskoj, pogotovo za inozemne medije (Transkript suđenja).

2004. godine donesena je sudska presuda prema kojoj je *Globus* Drakulić bio obavezan platiti 60 tisuća kuna kao naknadu za štetu pretrpljenu tekstom. Tužbe su nakon nje podignule i ostale četiri intelektualke.

Denis Kuljiša, pritisnut tužbama svih pet intelektualki, ipak je izrazio žaljenje. Za razliku od njega, Letica to nikada nije učinio. Dapače, prema njegovom viđenju, posljedice popularnosti intelektualka su donijele značajnu intelektualnu i ekonomsku korist. Iz tog razloga Dubravka Ugrešić odbila je primiti nagradu „Katarina Frankopan“ za knjigu eseja *Zabranjeno čitanje* kada je saznala da je u žiriju bio i Slaven Letica (Šimičević, 2021).

3.4. Što o svemu misle Vještice

O tome kako je biti meta medijskog linča trebale bi govoriti same žrtve. Pa je došlo vrijeme da se čuje i njihov glas.

Dubravka Ugrešić na temu linča komentirala je: „Slučaj 'hrvatskih vještica' za mene je samo epizoda u lancu neugodnosti koje su započele napadom rodoljubivog Antuna Šoljana na mene – izdajicu, i koje traju sve do danas“. Nadodaje da, iako je ona odavno napustila Hrvatsku, Hrvatska nije nju, jer kako kaže, najteže je ostati bez neprijatelja. Dubravka Ugrešić preminula je 2023. godine u Nizozemskoj u 74. godini. Ostat će zapamćena kao jedna od najvećih književnica ovih prostora.

U razgovoru s Ivicom Đikićem 1998. godine komentirala je razloge svog odlaska iz Hrvatske. Navela je da su 1992. godine iza nje javno stale samo dvije ili tri osobe. Filozofski fakultet, kolege, profesori i prijatelji s kojima je radila dvadeset godina okrenuli su se protiv nje. Književnici, PEN, novinari i tzv. hrvatska inteligencija također su se distancirali. Prijatelji i poznanici okrenuli su joj leđa, dok su anonimni „pravednici“ njen život otežavali telefonskim pozivima i pismima. Najvažnija je činjenica, ističe, da je vješticom nije proglasio tadašnji režim, niti je to bila „mala šala“ Slavena Letice i *Globusa*. Medijski linč, ostracizam, profesionalnu marginalizaciju i osobnu diskriminaciju provodila je cijela njezina kulturna sredina, kolege, kao i oni koje nikada nije upoznala. Za kraj nadodaje da šutnja znači pristanak i da su u svemu sudjelovali i oni koji su o svemu samo mudro šutjeli (*SBPeriskop.net*, 2023).

Vesna Kesić u svibnju 1993. godine napisala je „Ispovijed hrvatske vještice“. Članak započinje s: „gotovo u četrdeset i petoj i konačno vještica! Jer, kad bolje razmislim, nikada ništa drugo nisam ni željela biti.“ Na samom kraju nadodaje „Ako me pitate kako se osjećam – hvala, sasvim dobro! Isključena sam iz vlastitog plemena, mnogo letim od zemlje do zemlje, upoznajem zanimljive ljude i ne osjećam se žrtvom nikakvih mračnijih sila do svog vlastitog karaktera i temperamenta. Naravno da se bojim, naravno da sam užasnuta i tužna zbog onoga što se događa ljudima i zemljama moje domovine. U njoj sam postala vještica, a rane traume su tzv. formativne traume i nikada se ne zaboravljaju. Neki to nazivaju 'jugonostalgijom'“ (Kesić, 1993).

Jelena Lovrić i Rada Iveković dijele osjećaj gađenja zbog cijele situacije. Rada Iveković izjavila je da je sve što je o njima napisano bila laž, a posljedice su bile takve da je bilo jako teško pojaviti se u javnom životu, gdje su ih svi napadali ne birajući sredstva. Posebno ju je

pogodilo, kao i Ugrešić, što su samo rijetki stali na njihovu stranu dok je većina šutjela. Jelena Lovrić htjela je cijelu situaciju što prije ostaviti iza sebe i nije ju htjela više komentirati (*SBPeriskop.net*, 2023).

Slavenka Drakulić zbog tog se teksta posramila vlastite profesije te ga i danas smatra najsramočnijim proizvodom hrvatskog novinarstva. Istaknula je da joj je nakon što je tekst objavljen oštećen auto, primala je prijeteće poruke, ljudi su je počeli izbjegavati na ulici, čak joj je i kćer doživjela neugodnosti, ali najteže joj je ipak pala izoliranost od društva i to što su joj onemogućili javno djelovanje (*SBPeriskop*, 2023).

22 godine kasnije Drakulić je dala intervju za *Globus* u kome se osvrnula na tekst u kojem je, kao i njene četiri kolegice, bila proglašena izdajicom Hrvatske. Kako kaže, u to vrijeme bilo je popularno otkrivanje izdajica, a u atmosferi paranoje to je donosilo političke bodove. Mediji su služili kao običan produžetak vlasti. Ističe da su ljudi koji su stajali iza toga mijenjali svoje ideologije kao što se mijenjaju košulje, što se kasnije i potvrdilo. Međutim, pisati o bivšim kolegicama, poznicama, pa čak i prijateljicama, analizirati nacionalnosti njihovih muževa i djece, brojati im krvna zrnca i pripisivati im neprijateljske i izdajničke namjere u teškim vremenima kada su takve riječi mogle imati ozbiljne posljedice, bilo je izuzetno neodgovorno, zaključila je (*tportal.hr*, 2014).

4. ZAKLJUČAK

Utjecaj medija sve je veći što su raznovrsniji sadržaji kojima oni posreduju. Kao rezultat toga, mediji igraju ključnu ulogu u oblikovanju mišljenja o raznim temama, od politike do zabave i šire. Uz djelovanje medija povezuje se i pojam manipulacije, u smislu da su sadržaji koje oni objavljuju javnosti manipulirani po pitanju svoje vjerodostojnosti, ali i da su s druge strane prezentirani tako da manipuliraju svojim korisnicima.

Početak devedesetih na stranicama domaćeg tiska po prvi put javlja se model „sotonizacije pojedinca“. Taj model ima uporište u govoru mržnje i temelji se na javnom obračunavanju s takozvanim „nepodobnim građanima Hrvatske“ čije mišljenje nije bilo u skladu s politikom vladajuće stranke, a sve je započelo na inicijativu tadašnjeg predsjednika, Franje Tuđmana.

Jedan od vodećih medijskih skandala u Hrvatskoj zasigurno je slučaj medijskog progona pet novinarki, intelektualki i feministica: Jelene Lovrić, Rade Iveković, Slavenke Drakulić, Vesne Kesić i Dubravke Ugrešić. Lažno su optužene za širenje protuhrvatske propagande u domaćim i stranim medijima. Zbog toga su u javnosti prozване kao „Vještice iz Rija“. Nakon toga u medijima su dugo o njima izlazile laži i poluistine, a nisu imale nikakvu mogućnost da se same brane. Mnoge su od njih zbog posljedica tog neopravdanog medijskog linča odlučile napustiti Hrvatsku.

Njihov slučaj i danas se smatra sinonimom za opako i neetično novinarstvo iz razdoblja državno plaćenog nacionalizma u Hrvatskoj, kada su i državni i slobodni mediji održavali svoju egzistenciju na koegzistenciji senzacionalizma, nacionalizma i seksizma. Novinarski tekst koji je započeo njihov medijski linč struka i danas navodi kao najsramotniji tekst hrvatskog novinarstva novijeg doba.

5. LITERATURA

Knjige:

1. Anderson, B. (1990) *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bešker, I., et al. (2004) *Istraživačko novinarstvo*. Zagreb: PressData, medijska agencija HND.
3. Brigs, A., Kobli, P. (2005) *Uvod u studije medij*, Clio.
4. Byerly, C., Ross, K.(2006) *Women & Media: A Critical Introduction*. New Jersey: Blackwell Publishing Ltd.
5. Chomsky, N. (2002) *Mediji, propaganda i sistem*. Zagreb: Što čitaš?.
6. Divković, M. (1980) *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*. Zagreb : Naprijed.
7. Gavranović, A. (2009) *Mediji : mitovi i stvarnost*, Zagreb: Sveučilišna knjižara.
8. Jantol, T. (2004) *Politička javnost*. Zagreb: Birotisak.
9. Kunczik, M., Zipfel, A. (1998) *Uvod u publicističku znanost i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
10. Kunczik, M., Zipfel, A. (2006) *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
11. Lipovčan, S. (2006) *Mediji – druga zbilja? : rasprave, ogledi i interpretacije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
12. Malović, S. (1998) *Etika novinarstva*. Zagreb: Izvori.
13. Malović, S. (2005) *Osnove novinarstva*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
14. Peruško, Z. (2011) *Uvod u medije*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
15. Šiber, I. (2003) *Politički marketing*. Zagreb: Politička kultura.

Mrežne stranice:

1. Masovni mediji. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. [pristup:2.8.2024.]
URL:<https://enciklopedija.hr/clanak/masovni-mediji>
2. novine. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. [pristup: 5.8.2024.]
URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/novine>

3. Vještice iz Ria. *Ženska Memorija: Rodna dimenzija*, mrežno izdanje. [pristup: 13.8.2024.]
URL: <https://mail.women-war-memory.org/index.php/hr/povijest/vjestice-iz-ria>
4. Lechpammer, S. (2022) *Uvod u novinarstvo: Edukativni materijali za učenike osnovnih i srednjih škola o medijima i novinarstvu*, mrežno izdanje. [pristup: 6.8.2024.] .
URL: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2022/04/brosura-Uvod-u-novinarstvo.pdf>

Završni, diplomski i znanstveni radovi:

1. Benić, D. (2012) *Utjecaj suvremenih medija na formiranje javnog mnijenja*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
2. Lubina, T., Klimpak, I. *Rodni stereotipi: objektivizacija ženskog lika u medijima*. Znanstveni rad. Osijek: Doktorska škola društveno-humanističkih znanosti Sveučilišta u Osijeku.
3. Šafar, J. (2023) *Razvoj novinarstva: od četvrte vlasti i watchdoga do postnovinarstva*. Završni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija.
4. Vreg, F. (2003) *Medijske teorije i stvarnost*. Znanstveni rad. Ljubljana: Fakultet za društvene znanosti Sveučilišta u Ljubljani.

Mrežni članci:

1. .Bušić, L. (2014) *Slavenka Drakulić o članku koji je 'vješticama' promijenio život*. Tportal.hr/Globus [pristup: 20.8.2024.]
URL: https://www.tportal.hr/kultura/clanak/slavenka-drakulicoclankukojijevjesticamapromijeniozivot20140326?meta_refresh=1
2. Ožegović, N. (2020) *Model negativne medijske kampanje u devedesetima: Slučaj Mire Furlan*. *Historijski zbornik* [pristup: 20.8.2024.]
URL: <https://hrcak.srce.hr/file/367101>

3. Skoko, B. (2011) *Hrvatski medijski trendovi 1991. – 2011.* DIACOVENSIA [pristup:21.8.2024.] URL: <https://hrcak.srce.hr/file/111447>
4. Šimičević, H. (2021) *Lomača za intelektualke.* Portal Novosti [pristup:21.8.2024.] URL: <https://www.portalnovosti.com/lomaca-za-intelektualke>
5. Iz arhive – Dubravka Ugrasić o progonu: „Iza mene su tada javno stale samo dvije-tri osobe“. SBPeriskop [pristup:22.8.2024.] URL: <http://www.sbperiskop.net/objave/iz-arhive-dubravka-ugrasic-o-progonu-iza-mene-su-tada-javno-stale-samo-dvije-tri-osobe>

Tiskani članci:

1. Donat, B. (1993) *Nova šminka za hrvatske feministice.* Globus, 19., Kultura i nekultura, str 42.
2. Donat, B.(1993) *Babe progone Hrvatsku.* Večernji list, str. 6.
3. Globusov investigativni tim (1992.) *Hrvatske feministice siluju Hrvatsku.* Globus, str.41. i 42.
4. Kesić, V.(1993) *Ispovijed hrvatske vještice.* Nedeljna Dalmacija, Prvo lice, str 24-25.
5. Ujević, D.(1993) *Uklete Holandanke siluju Hrvatsku.* Večernji list.
6. Zagrebački ženski lobby(1992) *Lista žena za odstrel.* Slobodna Dalmacija.

6. PRILOZI

Slika 1 Članak iz Globusa "Hrvatske feministice siluju Hrvatsku"	19
--	----